

Güney Marmara adalarından

MARMARA ADASI

Önceleri çam ormanlarıyla, zeytin, kayısı ve zerdali ağaçlarıyla kaplı olan Marmara adası, sürekli ağaç kesildiğinden, rüzgârın ve yağmurun da etkisiyle büyük çapta erozyona uğramıştır. Yıllar boyunca dik yamaçlardan kayan toprak ve kayalar, kıyılarda organik bir toprak bantı oluşturarak iskân alanları ortaya çıkmış, adanın 6 köyü de bu kıyı bantı üzerinde kurulmuştur. Böylece sarp kayalıklı tepeleri ile orta yerler iskân edilmemiştir.

Bu olumsuz doğa olayını, daha doğrusu insanların sebep olduğu olayı, öteki adalarda da görebiliriz. "Yel üfürdü, su götürdü" deyimini, bu tür yerlerimizi ne güzel tarif eder!

Şimdi, yeni ağaçlandırmalar başlamıştır. Ayrıca son 25-30 yılda buraya yerleşenler ve yazlıkçılar ağaçlandırmaya hız vermişlerdir. Doğaya ters düşmeyen güzel bahçeli evler ve villalar Marmara adasının kıyılarını ve güzel koylarını süsler.

Yeni yolcu vapurları, feribotlar, özel motorlar Marmara denizindeki bütün iskelelerle yaz kış bağlantı sağlar. Son iki yılda İstanbul'dan kalkan deniz otobüsleri de yolculuk süresini azaltarak Marmara adası ve çevresindeki adaların değerini artırmıştır.

Güney Marmara adaları, tarihin bütün çağlarını yaşamıştır. Eski İstanbul'un ve çevresinin denizden korunması, daha buralardan başlamış adalar, donanmaların ve ticaret gemilerinin sığınması için doğal limanlarıyla ve barınaklarıyla önem kazanmıştır.

Marmara adasının tarihteki ilk adı, Geyikadası anlamına gelen Elefonosos'dur. M.Ö. V nci ve IV üncü yüzyıllarda iskan edilen adanın adı, sonraları Neoris, Prokonnes, Marmor ve Marmara olarak değişmiş ve içinde bulunduğu denize de Marmara Denizi adı verilmiştir.

Bugün dünyaca ünlü mermer ocaklarına sahip olan ada, sırf mermer ocakları ve

konumu bakımından Fenikelilerin, Romalıların ve Bizanslıların işgaline uğramıştır. Çıkarılan değerli mermerlerden yapılan heykel ve yapı elemanları, götürülebildiği yerlere kadar taşınarak birçok kent ve yapıları süslemiştir.

Bodrum'daki temel kalıntılarını gördüğümüz ve dünyanın 7 harikasından biri olarak bilinen Kral Mauselos'un anıt-mezarında Marmara adasının beyaz mermerleri kullanılmıştır.

Adada konuştuğum kişiler, Marmara adasının 1352 de Sultan Orhan Gazi tarafından fethedildiğini söylediler. Evliya Çelebi de "Sene 707 (?) tarihinde Orhan Gazi fethedüp kalesini harap etti, acaip kiliseleri vardır..." diye yazmıştır. Oysa, Bizanslıların son dönemlerinde önemini kaybeden ve bir sürgün yeri olarak kullanılan ada, İstanbul'un fethi ile beraber Osmanlıların hakimiyeti altına girmiştir. Fatih Sultan Mehmet, hocalarından birini de buraya yerleştirmiştir.

Asmalı köyü

Yakın zamana kadar bütün adalarımızda genellikle Rum asıllılar otururlardı ve ekseriyette idiler. 1960'lardan sonra bu denge değişmiş, Rum halkı çok azalmıştır. Bu göç ilk önce Marmara adasında başlamış, Rum asıllı ada sakinleri ilk olarak 1800'lerde buradan ayrılıp İstanbul'a, Yunanistan'a ve daha çok Amerika'ya göç etmişlerdir. Adaya gönderdikleri paralarla da yaşlı ailelerinin geçimlerini sağlamışlardır. Bugün adada Rum asıllı Türk vatandaşı kalmamıştır. Ama 36 kilise ve manastır kalıntısı, Topağacı köyünün en yüksek tepesindeki Allah'a yakın olabilmek için inşa ettikleri Aya Dimotes manastırı ile Saraylar köyündeki Yena kilisesi, o zamanın yaşantısını yansıtır.

Osmanlılar zamanında Rum halkla beraber İngiliz asıllı görevliler, İstanbul'daki elçilik, konsolosluk erkanı da burada yaz aylarını, tatillerini geçirirler, piknik ve av partileri yaparlarmış. Bugün adadaki eti ve derisi çok makbul olan tavşanlar, bunların 1850 yılında Avustralya'dan getirdikleri bir tavşan türüdür ve çevre adalardan başka Anadolu'da tek örneği yoktur.

Marmara adasında, İngiliz kolonisi ile Rum halk arasında evlilikler de olmuş, akrabalıklar sürdürülmüştür. Hıristiyan mezarlığındaki bir İngiliz Elçilik erkanının çocuğuna ait mezar taşındaki şu yazı, o zamanın hüznü bir olayını yansıtır:

-Kurt Edward LONZON- 1901-1902

(Not lost but gone before) (Kayıp değil ama erken gitti)

Çınarlı köyü

Asırlık çınar ağaçları

Marmara adası verimli topraklara sahiptir. Her türlü ziraat yapılır ve hayvan yetiştirilir. Arıcılık en verimli bir düzeydedir. Denizlerinde de lezzetli balıklar ve deniz mahsülleri avlanır. "Dağlarından bal, ovalarından yağ akan Marmara" diye ün yapmıştır.

Adayı ilk ziyaret eden Padişah Abdülaziz'dir. (1863) ama, geldiği gemiden çıkmamıştır. Sadece halka altın para yardımıyla bulunarak zeytin ve çınar fidanları getirmiştir. Bugünkü zeytin

Asmalı köyündeki kıyı evleri

ve çınar ağaçları o zamandan kalmadır.

1884 yılında çıkan büyük yangında 600 evin çoğu yanmış ancak 15 ev kalabilmiş. Bunlardan 13'ü Yahudi, 1'i Rum ve 1'i de Türk evi. Bu evlerin altında sarnıç olduğu için yangın söndürülmüş ve evler kurtarılmış, gerisi yanıp kül olmuş. Yangın enkazı ile yanık topraklar faydalı olur diye tarlalara taşınıp serpilmiş. Şimdi hiç ilgisiz yerlerde, orada burada görülen çanak çömlek parçalarının bu yangının artıkları olduğu yıllar sonra anlaşılmış.

Bugün iskelenin bulunduğu Merkez köyünün imar planları yangından sonra düzenlenmiş. Yolların azı yokuşlu, çoğu denize paralel olarak planlanmış, doğal setler oluşturulmuş. Eşkiya soygunu korkusundan da yolların genişliği iki fiçili bir eşeğin geçebileceği biçimde dar tutulmuş.

Adada Müslüman halktan kalan eski eser pek yoktur. Sadece sokak aralarında kalabilen birkaç ahşap eve rastlanır. Bir de 100 yıllık bir çeşme ile 26.6.1920 tarihinde adayı düşmandan savunurken şehit olan RASİM ve ÖMER'in iskele

camisi yanındaki mezarları o dönemlerden kalma küçük işaretlerdir.

Marmara adasının bugünkü sakinlerinin çoğu, Cumhuriyetin ilanından sonra Girit'ten mübadele edilen halktır. Ada yaşantısını iyi bildikleri için çabuk intibak etmişler, ancak 60 hanelik bir mahalle kurabilmişlerdir.

Eski Rum halkının içkiye çok düşkün olduğu bilinir. Bunların yetiştirdiği bağlar, yaptığı şaraplar, dünyaca tanınmıştır. Her yeni doğan çocuk için fiçılara bastıkları şarapları, çocuklarının düğününde açıp davetlilerle birlikte içerler, laternalar çalıp günlerce eğlenirlerdi.

Bugün "Deniz" otelindeki antika laterna, o zamandan kalmadır. İçindeki hiç bozulmamış etiketinde şunları okuyabildim: (CARMELO FORMOSA Inre di Lavori in Lengenio Musiche.

GALATA, Perchembe-bazar. STRADA HAZARENE NO: 13 Constantinopoli)

Sizlere Marmara adasının eski dönemlerini birkaç satırla anlatmaya çalıştım. Bugünkü durumuna da kısaca değineceğim.

Marmara adasında iskeleden çıkar çıkmaz karşınıza gelen mermer bir anıt üzerinde Ata'nın bronzdan yapılmış büyük ve güzel bir maskını görürsünüz. Altında 60 yıl önce söylediği şu sözler yazılıdır:

"Marmara adası, bu çevrenin mihveri olarak ele alınmalıdır. Ada'nın iki sahile olan merkez mevki, letafeti, kendisinin ve kıyılarının her türlü ıslah ve tesisata müsait olması, emsalsiz bir imkândır."

(25 Haziran 1930 Reiscumhur GAZİ MUSTAFA KEMAL)

Marmara halkının ve idarecilerinin vaktiyle yaptırdıkları bu anıt, Anadolu'daki emsalleri arasında en iyilerinden biridir.

1935 yılındaki depremden sonra, zaten pek gelişmeyen Marmara adasının eski evleri de yıkılarak ada bakımsız bir hale gelmiştir.

Vapur iskelesinin bulunduğu Merkez'de, kıyıda, çınarlı kahveler, çay bahçeleri ve lokantalar sıralanmıştır. Ada halkı ve ziyaretçiler buralarda, çınarların altında vakit geçirirler, gelenleri karşılarlar,

Tipik bir Marmara adası evi

yolcularını uğurlarlar. Çarşısı da kıyıya paralel yol üzerindedir. 1970'lerden sonra yatırımlar ve yazlık evler, villalar yapılmaya başlamış, büyük bir balıkçı barınağı inşa edilmiştir. 3000 kişilik nüfusun % 60'ı burada yaşar.

Nüfusunun geri kalan bölümünü oluşturan 5 köy adanın kıyılarında sıralanmıştır. Hepsini bir birine stabilize bir yolla bağlar. Adaya henüz asfalt girmemiştir. Köyler arasında deniz motorlarıyla da ulaşım sağlanır.

Merkez'den doğuya doğru 4 km. mesafedeki ilk köy Gündoğdu (Prastos) köyüdür. Halkı Karadeniz göçmenidir. Balıkçılık ve gemicilikle geçinirler. Sonra Topağaç (Klazaki) köyü gelir.

Marmara adasının Asmalı Burnu'ndaki şirin köy, Asmalı (Aftoni) köyüdür. Eski evleri görülmeye değer. Halkı Trabzon ve Sürmene kökenlidir. Onlar da balıkçılık ve gemicilikle geçinirler, bir bölümü ziraatle uğraşır. İlk sakinleri Ortodoks Arnavutlardır. Köydeki bazı aileler, bu halkın torunlarıdır. Papazın evi diye bilinen ve Karadenizli Cevat'ın oturduğu ahşap ev, köyün en güzel evlerinden biridir. Bütün odalarının duvarları resimlerle bezenmiş, tavanları ahşap oymalarla çevrilmiştir. Bugüne kadar onarım görememiş, yıkılmaya terk edilmiştir.

Ahşap evin üst kat cumbalarının payandaları, her iki tarafından yakma yöntemiyle ve aslan resimleriyle süslenmiştir. 150-200 yıllık yapıda bu güzel dış süslemeler hâlâ görülebilir. Odalardaki resimlerde av hayvanları, tavus kuşları, ağaçlar ve meyveler ile çift başlı Bizans kartalı, o dönemlerin yaşam heyecanını yansıtır.

Bir Bizans yapısı olan Aya Nikola kilisesinin kalıntıları ile köyün orasında burasında mermer kolonlara ve başlıklarına rastlanır. Hatta örülmüş duvarların içinde bile bağlayıcı taş olarak kullanılmış kalıntılar vardır.

Saraylar köyünde Yena kilisesi

Denizin içinde de bu tür kalıntıları görebilirsiniz. Son yıllarda kıyıda birkaç güzel ev aslına uygun olarak onarılmış ve yenilenmiştir.

Asmalı'dan sonra kuzeydeki Saraylar köyüne gelmeden önce Yena çiftliği ve Deliler Manastırı kalıntılarına rastlanır. Bizanslılar zamanında akıl hastaları buraya getirilip bırakılır, para yerine de papazlara dana, koyun gibi kesilip yenecek hayvanlar verilirmiş. Azıllı akıl hastaları da zincirlerle duvarlara bağlanırmış. Eski Türk toplumundaki müzikle tedavi yöntemleri yerine, burada da uzun yıllar kendi haline terk edilme biçimi uygulanmıştır.

Çevrede ayakta kalabilen tek yapı eski Yena kilisesidir. Onarım görmüş olmasına rağmen cemaati olmadığı için bir daha açılmamak üzere kapı ve pencereleri tuğla duvarla örülmüştür. Önündeki koy ve ağaçlıklı düzlük, yazın kotraların, teknelerin uğrak yeridir. Yaz aylarında adanın bu güzel kıyısı, kamp ve piknik yeri olarak dolup taşar.

Asmalı köyündeki papazın evinde duvar resimleri

